

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Кирилка Симеонова Тагарева**- ръководител катедра Психология в
Пловдивския университет “Паисий Хилендарски“,

на дисертационния труд на **Мария Георгиева Удева**

на тема: „**Мотивация за одобрение и модели за позитивно себепредставяне при
ученици от Спортни и Общобразователни училища. Сравнителен анализ**“,

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше
образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2
Психология, научна специалност Педагогическа и възрастова психология

1. **Общо представяне на докторанта и процедурата**

Със заповед №2065/6.10.2022 на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ Благоевград (ЮЗУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Мотивация за одобрение и модели за позитивно себепредставяне при ученици от Спортни и Общобразователни училища. Сравнителен анализ“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология. Авторът на дисертационния труд е Мария Георгиева Удева – докторант към катедра „Психология“ с научен ръководител доц. д-р Наташа Вирмозелова Ангелова от ЮЗУ „Неофит Рилски“ Благоевград.

Представеният от Мария Удева комплект материали на електронен носител са в съответствие с Вътрешните правила за развитие на академичния състав ЮЗУ и съдържа всички изискуеми документи. Те са точно и коректно оформени.

Мария Удева придобива бакалавърска степен по психология през 2007 г. в ЮЗУ „Неофит Рилски“ гр. Благоевград. Има професионална квалификация „учител по психология“. Магистърска степен придобива през 2015 г. по специалност „Училищна психология“ в ЮЗУ. М. Удева е докторант в редовна форма на обучение в периода от 3.07.2017 до 2.07.2020 г. Преминала е няколко обучения: „Основен курс по хипноза“, базисно обучение по позитивна психотерапия и детска психотерапия.

М. Удева работи като училищен психолог в спортно училище в гр. Сандански. Работила е като психолог в ЦНСТДМУ с. Вълково. „Разкриване на социални услуги – ново начало за деца и младежи с увреждания“.

Образователното и професионалното развитие на М. Удева е последователно и възходящо. Работата ѝ като училищен психолог в Спортното училище пряко кореспондира

с избраната тема на дисертационното изследване.

2. Значимост и актуалност на темата на дисертационния труд

Въпросът за спортното развитие на личността е актуален, защото пряко кореспондира със здравето и благополучието на човека. Той е важен и значим както в областта на спорта, така и в областта на педагогическата и възрастовата психология. Изследването е логично отнесено към 12-19 годишната възраст, която се определя като сензитивен период в психосоциалното и личностното развитие на човека. Допълнителен ракурс, който прави изследването актуално е фокусът върху учениците от спортните училища.

Целта на изследването е да се изучат по емпиричен път различни конструкти на личността: Аз-ефективност, мотивация за одобрение, мотивация за успех и страх от провал и себепрепятстване при юноши, възпитавани в спортни и общообразователни училища.

Разработваната тема е както актуална, така и иновативна и има значимост в научен и в приложен план.

3. Познаване на проблема

Дисертантката М. Удева познава задълбочено отличителните характеристики и особености на групите ученици, които участват в изследването. Тя познава състоянието на проблема, в литературния обзор личи умението ѝ да интерпретира критично дискутираните теоретични постановки и емпирични факти.

4. Съответствие на избраните методики за изследване с поставените цел и задачи на дисертационния труд

Използваните методи са прецизно подбрани в съответствие с поставената цел на изследването. Мария Удева избира да приложи три инструмента:

1. Методика на изследване на Аз-ефективността в спорта (Т. Янчева и Ц. Мишева, 2005). Скалата включва 21 айтема, разделени в 2 субскали: Аз-ефективност и Себепрепятстване. За оценка се използва 5-степенна скала от Ликертов стил.
2. „Мотивация за успех и страх от несполука“ на А. А. Реан. Това е тест за психодиагностика на мотивацията за успех и страх от провал. Състои се от една скала чиито високи стойности показват мотивация за успех, а ниските - страх от неуспех.
3. Скала за самооценка на мотивацията за одобрение (тест на Д. Краун и Д. Марлоу), изучаваща субективната за човека значимост на мненията и оценките на обкръжаващите го хора.

За обработка на данните са използвани програмите SPSS 16 и SPSS 20, чрез прилагането на: T-test, Хи-квадрат анализ, дисперсионен анализ корелационен анализ.

5. Обща оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от 172 страници и е в класическата структура с увод, три глави, дискусия, изводи, заключение, научни приноси, литература и приложения. Дисертацията съдържа 8 таблици и 11 графики. Библиографията включва 121 източника, от които 83 на кирилица и 38 на латиница. Те включват значими разработки по разглеждания проблем.

Първа глава на дисертацията е теоретична, втора глава представя организацията на изследването, а трета – резултатите от изследването. Теоретичната и емпирична части са добре балансирани.

В теоретичния обзор авторката прави анализ на литературата по изследваната проблематика. Представени са теоретични постановки и съвременни перспективи в изучаването на мотивацията в спорта. Специално внимание е обърнато на личността на юношата в спорта, развитието на личността чрез спорт. Задълбочено са разгледани мотивацията за успех и неуспех в спортната дейност и Аз-ефективността в спорта. В цялата теоретична част на дисертацията са анализирани постановки и виждания на различни автори, релевантни на темата на дисертацията, като са приведени емпирични потвърждения на теоретичните постановки.

Теоретичните положения, сформирани в първа глава, стават изходна научна база на дисертацията в конструирането на собственото емпирично изследване, чиято организация е представена във втора глава. Поставени са цел и задачи: организационни и изследователски. Издигнати са една генерална и четири основни хипотези. Използвания измерителен инструментариум, който по-горе бе обсъден, е детайлно описан. Дадено е описание на процедурата и то е такова, че позволява репликация на изследването. Участниците в изследването са общо 436 ученици на възраст 12-19 години. От тях 138 са момичета и 298-момчета. Те са разпределени в две експериментални групи: ученици от спортни училища - 328 и ученици от общообразователни училища -108.

Трета глава на дисертацията е посветена на резултатите от изследването. Последователно и коректно е представен анализът на резултатите спрямо четирите основни хипотези, издигнати в изследването. Осъществен е сравнителен анализ по основните конструкти между двете групи изследвани лица. Резултатите са интерпретирани спрямо издигнатите хипотези.

6. Обсъждане и анализиране на получените резултати от проведеното изследване и проверка на издигнатите хипотези

В своето емпирично изследване Мария Удева формулира, както посочих по-горе, една генерална и четири основни хипотези в изследването. Генералната хипотеза предполага различия между изучаваните конструкти Аз-ефективност, себепрепятстване, мотивация за одобрение и мотивация за успех и страх от несполука (неуспех) при

ученици, занимаващи се активно със спорт в спортните училища и ученици, занимаващи се със спорт по обичайните образователни програми от общообразователните училища. Издигнати са 4 хипотези:

Хипотеза 1: Предполага се, че съществуват статистически значими различия между учениците от спортни и общообразователни училища по отношение на степента на проявление на Аз-ефективността, себепрепятстването, мотивацията за одобрение и мотивацията за успех и страх от неуспех (несполука) при ученици в юношеска възраст от спортни и общообразователни училища по отношение на личностните конструкти.

Хипотеза 2: Предполага се, че съществуват статистически значими различия между юношите в спортните и в общообразователните училища по отношение на социално-демографските фактори (пол, възраст, клас) спрямо Аз-ефективността, себепрепятстването, мотивацията за одобрение, мотивация за успех и страх от несполука.

Хипотеза 3: Предполага се, че съществуват статистически значими различия между спортуващите ученици според вида спорт и спортен стаж по отношение на Аз-ефективността, себепрепятстването, мотивацията за одобрение и мотивацията за успех и страх от несполука.

Хипотеза 4: Предполага се, че съществува статистически значима връзка между изследваните личностни конструкти Аз-ефективност, себепрепятстване, мотивация за одобрение, мотивация за успех и страх от несполука (неуспех) в цялата извадка.

Хипотезите са проверени по емпиричен път. Две се потвърждават и две се потвърждават частично.

1. Първата хипотеза се потвърждава. Учениците от спортно училище се различават от съучениците си от общообразователни училища по: по-високата Аз-ефективност, по-ниското себепрепятстване и по-високата мотивация за одобрение.
2. Втората хипотеза се потвърждава частично. Различия се наблюдават при мотивацията за успех и страх от неуспех в неговата проява във високи и ниски стойности за трите фактора (пол, възраст и училищен клас). Но по изучавания конструкт Аз-ефективност има различия само по фактор учебен клас, което е предпоставка за проява на изразена увереност в собствените сили и способности за целенасочено преследване и утвърждаване на успеха.
3. Трета хипотеза се потвърждава частично. Открити са и значими различия и по отношение на фактора вид спорт чрез проявата на трите психологически конструкта - себепрепятстване, Аз-ефективност и мотивация за успех и страх от неуспех за учениците от спортно училище. Потвърдена е значимост по отношение на фактора спортен стаж с мотивацията за успех и страх от

неполука за учениците от спортните училища. С най-значими резултати при изследвания конструкт Аз-ефективност се откроява колективния спорт баскетбол, последван от индивидуалния тенис на маса. Спортът, който се характеризира с висока прецизност - стрелба показва най-високи стойности за себепрепятстване. А спорта гребане се представя с най-високи средни стойности при мотивацията за успех и с най-ниски при себепрепятстването.

4. Четвъртата хипотеза се потвърждава. Установени са корелационни връзки на зависимост между изследваните психологически конструкти. Конструктът, който има негативно влияние с останалите е скалата себепрепятстване.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научно-приложните приноси в дисертационния труд се заключават в провеждането на оригинално проучване на мотивацията за одобрение и на модели за позитивно себепредставяне при ученици от спортните и общообразователните училища. Изследванията в областта на психологията на юношите в последните години нарастват, но са малко емпиричните изследвания, провеждани с деца, обучавани и възпитавани в спортни училища. Научните приноси, които отговарят на съдържанието на дисертационния труд се заключават в следното:

1. На базата на осъществен теоретичен анализ са интертирани съвременни схващания за мотивацията в спорта, Аз-ефективността в спорта и юношеската възраст и са аргументирани наличните връзки между тях.
2. Проведено е оригинално емпирично проучване относно различията между учениците от спортни и от общообразователни училища по отношение на личностните конструкти: Аз-ефективност, мотивация за одобрение, мотивация за успех и страх от неполука (неуспех) и себепрепятстване. Получените резултати показват, че мотивацията в спорта е свързана с личността на юношата и има отношение към успехите. За юношите от спортните училища спрямо юношите от общообразователните училища са установени по-високи равнища на Аз-ефективност и по-ниски стойности на себепрепятстване и по-високи равнища при мотивацията за одобрение.
3. Резултатите от проведеното изследване могат да станат основа за обособяване на специален курс по спортно развитие в юношеска възраст.
4. Емпиричните данни дават основание да се зложат специфични дейности за насърчаване на мотивацията за спорт при разработка на образователни, социални политики и здравни стратегии с цел позитивното психично развитие на юношите.

8. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите, които отразяват резултати на дисертацията са общо четири: три от

тях са самостоятелни и една – в съавторство с научния ръководител. Две от тях са участия в международни научни конференции и две – участия в докторантски сесии на Философския факултет „Докторантите в науката“. В съдържателно отношение те са посветени на конструктите, които изучава докторантката в дисертационното изследване.

Считам, че формулираните приноси и получени резултати са лична заслуга на дисертантката.

9. Автореферат

Авторефератът дава ясна представа за дисертационния труд. Той е направен според изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

10. Критични забележки и препоръки

Съществени критични забележки и препоръки към изследването и комплекта предоставени материали нямам.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Дисертационният труд показва, че докторантката **Мария Георгиева Удева** притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Педагогическа и възрастова психология като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на **Мария Георгиева Удева** в област на висше образование: Социални, стопански и правни науки, професионално направление Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология.

20.10.2022г.

Рецензент:

/доц. д-р Кирилка Тагарева/